

us reflects both monographic studies, educational literature, publications in periodicals, collections of proceedings of scientific-theoretical and scientific-practical conferences, the issues of which conceptualize certain issues. Some of the stated positions, - first of all, periodicals - form the material of this article, since it is the specific type of scientific research that shows the authorial aspirations of domestic scientists, which need, on the one hand, attention, and on the other, systematization. It is systematization that can outline the most promising directions of research work.

The study emphasizes that each periodical "belongs" to the team of an influential educational institution or a specific research institution, therefore, the presentation of their individual theoretical interests makes it possible to assess the research area of the entire team. One should also take into account the fact that each periodical sometimes demonstrates a fairly wide "geography" of scientific activity of some authors who "move" in their own direction, effectively revealing "blank spots" in the theoretical space of cultural studies.

The paper highlights that each periodical performs a communicative function, bringing together domestic cultural scholars on the pages of collections of scientific articles, contributing to both the intensification of theoretical dialogue and the identification of cornerstone issues that - for objective or subjective reasons - have been on the margins of humanitarian knowledge.

The author considers the potential of a personalised approach, which allows to clearly define the theoretical and practical interests of domestic scholars, thus allowing to adjust the research space of Ukrainian humanities. The topics of the collections of scientific articles of 2019-2021 showed a noticeable interest in the following theoretical issues, namely: further improvement of the conceptual and categorical "support" of cultural studies, reconstruction of the process of formation of the phenomenon of "turn" with an in-depth analysis of "anthropological", "linguistic", "cultural" twists and turns and identification of the "pros" and "cons" of such a theoretical construct. A prominent place is occupied by issues that reveal the "zone of intersection" of cultural studies with other humanities: philosophy, history, psychology, art history. Publications in which the emphasis is placed on the history of culture as a basis for the formation of cultural studies occupy a significant place. A notable segment of contemporary cultural studies is devoted to the problem of the specificity of art, which organically combines history and cultural theory, and is of particular importance for outlining the ways of further development of Ukrainian art history.

Keywords: *culturology, scientific-theoretical and scientific-practical problems, systematization, communicative function of collections of scientific works.*

УДК 821.111.02:130.2(410) «16/17»(045)
orcid0000-0001-9266-5672

М.В. Тернова

АНГЛІЙСЬКИЙ КЛАСИЦИЗМ КІНЦЯ XVII – ПОЧАТКУ XVIII СТОЛІТТЯ: ВІД Дж. МІЛЬТОНА ДО А.-Е. ШЕФТСБЕРІ

Анотація. *У статті сфокусовано увагу на специфіці розвитку англійського класицизму в умовах кінця XVII – першої половини XVIII століття. Цей період демонструє нові досягнення в логіці «руху» такого важливого напрямку гуманістики як класицизм, який від кінця XVI до початку XVIII століття формувався як самостійний феномен, помітно відрізняючись від загальних європейських тенденцій. Оскільки автор статті вважає, що перший період у розвитку англійського класицизму завершився оприлюдненням «Есе про драматичну поезію» (1668) Дж.Драйдена, аналіз стану*

гуманістики, як в умовах «драйденської доби», так і початку XVIII століття, видається актуальним.

Відтворено роль теоретичних напрацювань Дж.Мільтона та А.-Е.Шефтсбері, які окреслили специфічний етап гуманітарного знання на англійських теренах в цілому, завдяки низці принципово нових підходів як до теорії драми, так і до спроб вести аналіз мистецтва і художньої творчості на перетині кількох наук. Такий дослідницький прийом, який сьогодні доцільно кваліфікувати як «діалог наук», вплинув на нове сприймання сучасниками наукового потенціалу етики та психології. Окрім означеного, А.-Е.Шефтсбері розпочав систематизацію наукових розвідок своїх попередників, долучивши до спільноти англійських класицистів нові імена. Наголошено на факті розширення понятійно-категоріального апарату задля дослідження естетико-мистецтвознавчої проблематики.

Ключові слова. Класицизм, неоплатонізм, сенсуалізм, естетико-мистецтвознавчий аспект, «грецька трагедія», «діалог наук», «художній геній», «віртуоз».

DOI 10.34079/2226-2849-2022-12-24-121-131

Постановка проблеми. Класицизм, як відомо, складне і суперечливе естетико-художнє явище, яке окрім загальних рис, що дозволяють оперувати поняттям «європейський класицизм», дістало потужного розвитку в окремих країнах. На нашу думку, науково-художні розвідки представників потребують самостійного аналізу і серед них «англійська модель класицизму», яка варта окремої теоретичної уваги.

Оскільки доцільність використання формально-логічної структури «англійська модель класицизму», аргументована нами у статті «Теоретична спадщина англійських класицистів: естетико-мистецтвознавчий аспект» (2021), ми спиратимемося на неї як на авторську позицію.

Враховуючи ті наукові розвідки, які в просторі української гуманістики дотичні до проблем англійського класицизму, слід визнати, що означений історико-культурний етап висвітлений досить строкато. Якщо філософський аспект, принаймні на рівні навчальної літератури, спирається на певні традиції осмислення, то специфіка дослідження естетико-мистецтвознавчої чи морально-психологічної спрямованості класицизму потребує подальшої уваги, а це актуалізує значення розгляду конкретних питань піднятих у статті.

У межах української гуманістики актуальним залишається і більш повне, так би мовити, предметне представлення постатей Дж.Мільтона та А.-Е.Шефтсбері, їх літературного оточення у контексті проблем, пов'язаних із феноменами «грецької трагедії», «постаті митця» та специфіки творчого процесу. Означене коло питань залишається у полі зору естетиків, мистецтвознавців та психологів і у перші два десятиліття поточного століття. Саме задля відтворення логіки становлення цілісного уявлення про природу «художнього генія» або про суперечності моральнісних шукань тогочасних митців, актуалізація англійського класицистичного досвіду сприймається як цілком доречна.

З огляду часу, стає очевидним, що саме А.-Е.Шефтсбері стояв у витоків формування ідеї про доцільність взаємодії гуманітарних наук в процесі дослідження конкретних питань. Означена ідея почала продуктивно реалізуватися на межі XX – XXI століття, передусім, у зв'язку з формуванням «міжнауковості» – наріжного чинника культурологічного аналізу. На нашу думку, своєрідні «експерименти» А.-Е.Шефтсбері на теренах «діалогу наук» доцільно розглядати саме як предтечу означеного чинника.

Аналіз досліджень і публікацій. Визначаючи актуальність питань, які планується розглянути у межах даної статті, було підкреслено, що доба англійського

класицизму виявилася на маргінесах української гуманістики. Наразі, хоча і дещо опосередковано, історичне значення теоретичних досягнень англійської філософської думки обов'язково підкреслюється у тих дослідженнях, автори яких опікуються більш пізніми періодами у розвитку гуманістики цієї країни. Підтвердженням цієї тези є напрацювання Т.Кривошеї, Л.Левчук, В.Менжуліна, О.Наконечної, В.Панченко.

Значно послідовніше в контексті української гуманістики представлена спадщина А.-Е.Шефтсбері, морально-етичний вимір якої реконструйовано в монографії О.Оніщенко «Художня творчість у контексті гуманітарного знання» (2001). У своїх наступних публікаціях дослідниця розширює аналіз кола питань, що мають місце в роботах Шефтсбері, які необхідно враховувати в процесі відтворення логіки історичного розвитку європейської естетики: йдеться про проблему «геній – геніальність» та про можливі модифікації естетичного почуття.

Дотичною до питань, піднятих у даній статті, можна вважати наукову розвідку Олени та Наталії Щербини «Джон Локк про мовчання як аргумент і прояв поваги в аргументації» (2019). Означена публікація ще раз підкреслює як актуальність поглибленої реконструкції англійської гуманістики, так і доцільність її сучасної інтерпретації.

Мета статті. Виокремивши період між кінцем XVII та початком XVIII ст., розглянути теоретичну спадщину Дж.Мільтона та А.-Е.Шефтсбері як самостійну структурну складову «англійської моделі класицизму», підґрунтям якої виступає низка важливих чинників: «трагедія як відтворення чужих пристрастей», «еволюція естетичного почуття», «піднесене як багат шарова структура», «діалог наук».

Виклад основного матеріалу. Аналіз класицизму вимагає від сучасного дослідника певної педантичності й скрупульозності щодо того матеріалу, який, так би мовити, не знаходиться на поверхні. Адже, поверхневий шар осмислений досить фундаментально, проте поза увагою залишаються і певні десятиліття, і конкретні персоналії, і твори мистецтва, без урахування котрих і європейський, і англійський класицизм не буде вважатися остаточно опрацьованим та таким, що набув ознак цілісності.

Спираючись на цю тезу, слід звернути увагу на перебіг часу, який привнесе переконливі аргументи у процес становлення «англійської моделі класицизму». Так, ранній етап англійського класицизму пов'язаний з іменами Ф.Сідні, Б.Джонсона та Дж.Драйдена – автора «Есе про драматичну поезію», оприлюдненого у 1668 році. Вихід друком саме цієї роботи і вважається завершенням етапу раннього класицизму. Наразі підкреслимо, що Дж.Драйден після завершення «Есе про драматичну поезію» прожив ще тридцять два роки і був активно включений як у політичні процеси, так і в мистецьке життя країни.

Підтримавши реставрацію династії Стюартів на англійському престолі, Дж.Драйден за часів Карла II (1630 – 1685) користувався значним авторитетом і реальною творчою свободою. Саме тому він протягом двох десятиліть дозволяв собі створювати гостру політичну сатиру на представників як опозиції, так і членів парламенту, поділяючи позицію короля щодо його розпуску (1681). Драйден послідовно відстоював естетико-мистецтвознавчі засади класицизму та вів гострі дискусії щодо тенденцій подальшого розвитку англійської літератури з Джорджем Вільерсом (1621-1687) – 2-м герцогом Бекінгемським, впливовим політичним діячем та письменником. Як поет-сатирик, Вільерс, його комедія «Репетиція» мала неабиякий успіх у глядачів, виступав опонентом Драйдена, не приймаючи його інтерпретації ані трагедії, ані драми, оскільки вважав їх наслідуванням французьких традицій, а не самобутнім явищем англійської драматургії.

Щодо Дж.Драйдена він протягом 1671 – 1675 рр. створює дві частини трагедії

«Завоювання Гранади» та «Орен – Зеб» – п'єсу, в якій «відшліфовує» своє розуміння драми. Окрім означеного, Драйден робить усе можливе задля популяризації творчості поета Джона Мільтона (1608 – 1674), твори якого «Загублений рай» (1667), «Повернений рай» (1671) та «Самсон-борець» (1671), на думку Ю.Корнеєва, є «яскравим прикладом того, як у творчості великого художника, відверто особистісні, інтимні переживання і відчуття поета можуть бути з'єднані ... з всезагальними соціально-історичними проблемами існування країни і народу, з громадянським пафосом активної боротьби за свої ідеали» (Корнеєв, 1980, с.548).

До того ж Ю.Корнеєв підкреслює як «глибокий зв'язок з художніми традиціями Відродження, так і дивовижну сміливість експериментів на теренах змісту і форми вірша». Оцінка, яку твору Дж.Мільтона дає науковець, вкрай важлива для розуміння ситуації, що сформувалася у тогочасній англійській літературі, де більшість класицистів орієнтувалася на традиції римської, тоді як автор «Втраченого раю» сповідував грецьку трагедію, вважаючи, що саме втілення тих принципів, на які вона спирається «...розташування й упорядження сюжетного матеріалу в узгодженні з вимогами правдоподібності й сценічності» дозволяють «справедливо судити» про трагедію. Наразі, «справедливість судження» вимагає знайомства «з Есхілом, Софоклом та Еврипідом – трьома понині неперевершеними трагічними поетами й найкращими вчителями для тих, хто випробовує сили у цьому жанрі» (Мільтон, 1980, с. 246)

Орієнтація на грецьку трагедію цілком закономірно окреслила і проблеми естетики, осторонь яких Дж.Мільтон не стояв. Так, він не спрощує ідею мімезису, а розглядає її не лише як наслідування природи чи її копіювання, а як поштовх до створення нових форм краси. Відомий італійський філософ А.Банфі, аналізуючи англійську гуманістику як «передісторію, походження і розвиток естетики Канта», вбачає у Дж.Мільтоні спадкоємця Вільяма Шекспіра (1564-1616), котрому була близька ідея мімезиса і як підґрунтя появи «нових форм краси», і як один із компонентів у процесі становлення «ідеальної гармонії духовного світу» (Банфі, 1989, с. 177).

Дж.Драйден, ніби демонструючи підтримку творчій позиції Дж.Мільтона, створює лібретто опери «Цнотливий стан», основою якого виступала поема «Втрачений рай». Слід наголосити, що досить своєрідне співіснування в єдиному культурному просторі творчої спільноти «Драйден - Вільєрс - Мільтон», хоча це і дещо парадоксально, сприяло утвердженню як класицизму, так і його модифікацій. Згодом, спираючись на теоретико-практичні позиції, які відстоювала означена «спільнота», на англійських теренах були запропоновані принципово нові ідеї, які, водночас, досить легко співвідносилися з європейським класицизмом.

Новий етап у розвитку англійської гуманістики пов'язаний з Антоні Ешлі Купером Шефтсбері (1671-1713) – філософом, письменником, політичним діячем, основні теоретичні інтереси котрого фокусувалися на етико-естетичній проблематиці. Протягом життя А.-Е.Шефтсбері називали «моралістом», що дещо звужувало простір розмірковувань мислителя, спадщина котрого розглядається як площина зміни класицизму просвітництвом. При цьому, Шарль Луї Монтеск'є (1689-1755) – видатний філософ та історик, котрий очолив перше покоління французьких просвітників, вважав етико-естетичні ідеї А.-Е.Шефтсбері «першоосновою» європейського просвітництва.

А.-Е.Шефтсбері народився і провів дитячі роки в будинку свого діда лорд-канцлера, 1-го графа Шефтсбері, секретарем котрого був Джон Локк (1632-1704), власне він і займався вихованням графського онука. Сьогодні, стає зрозумілим, що Локк спирався на власні наукові розвідки, які згодом стануть основою його дослідження «Думки про освіту» (1693). Осмислюючи напрями виховання дитини і підлітка, він наголошував на необхідності вільного володіння грецькою та латиною.

Навчаючи А.-Е.Шефтсбері, Дж.Локк використовував «розмовну» методику і пізніше його учень не тільки знав ці мови, а й мав сталий інтерес до філософії неоплатонізму, поділяючи і творчо інтерпретуючи окремі ідеї Плотіна та Прокла. На естетичні погляди А.-Е.Шефтсбері помітно вплинуло їхнє трактування краси, з одного боку, як чинника визначення місця людини у Всесвіті, а з другого як «ієрархічного феномену», що дозволяє побачити «ускладнення» краси завдяки «прекрасному – надпрекрасному – красоті душі». Згодом, рівень «красота душі», прямо чи опосередковано, впливатиме на моральнісні розмисли філософа.

Відтворюючи процес особистісного становлення А.-Е.Шефтсбері, не можна оминати увагою вплив на його світоставлення сенсуалізму Дж.Локка. котрий, спираючись на теорію пізнання, наголошував на необхідності пізнання саме «людської природи». При цьому, найбільшу вагу, на його думку, набував «досвід», оскільки від початку життя розум дитини – це «*tabula rasa*» (чиста дошка), на якій слід поступово «занотовувати» вже набутий досвід. З часом стане очевидною певна ілюзорність локківської системи виховання, оскільки «добрі настанови», написані на цій символічній «чистій дошці» зовсім не обов'язково трансформувалися на «добрі вчинки» дорослої людини. Суперечливість тверджень Локка очевидна, проте чимало його ідей дають як поштовх для роздумів, так і привід для дискусій. Це переконливо показали Олена та Наталія Щербина, актуалізуючи тезу «мовчання як аргумент і прояв поваги в основних працях Лока» (Щербина, О. та Щербина, Н. 2019, с. 6). Автори статті цілком справедливо зауважують, що означені ідеї англійського сенсуаліста можуть «стати новим імпульсом для історико-філософських студій», тож погоджуючись з ними, підкреслимо, що окремі тези Локка реально сучасні і аж ніяк не потребують штучного осучаснення.

Після смерті діда (1683), А.-Е.Шефтсбері був відісланий батьком до Вінчестерського коледжу, де процес його адаптування відбувався доволі важко. Певний час, продовжуючи освіту як «вільний студент», Шефтсбері подорожував Європою і згодом знайшов близьке для себе товариство філософів та теологів у Нідерландах. Протягом життя учений неодноразово відвідував цю країну, спілкуючись з однодумцями, котрі, так чи інакше, сприяли становленню та утвердженню його філософської позиції (Енциклопедія Кругосвет, 2011).

Наслідувавши батьківський титул, А.-Е.Шефтсбері взяв участь у виборах 1700 – 1701 рр. і став членом Палати лордів від партії «вігів». Оскільки протягом життя він друкувався вкрай рідко і завжди під псевдонімом, реальні теоретичні здобутки мислителя «відкрилися» сучасникам лише після смерті їх автора. Слабке здоров'я примусило А.-Е.Шефтсбері переїхати до Неаполю, де він провів останні роки життя. З огляду часу, стає очевидною беззастережна цінність його теоретичної спадщини.

Враховуючи нормативи статті, зупинимось на кількох наріжних позиціях, які формують філософську орієнтацію А.-Е.Шефтсбері, а саме: становлення «діалогу наук», принципово нова позиція щодо «морального почуття» та концепція «художнього генія».

На нашу думку, ідея «діалогу наук» блискуче представлена у розмислах Шефтсбері, написаних, як відомо, вільною манерою, з використанням потенціалу діалогів, суголосна логіці розвитку сучасної європейської гуманістики. «Діалог наук» слід оцінити як одне з найбільших теоретичних надбань мислителя і, незалежно від того, чи усвідомлював він це сам, фактично, вперше на англійських теренах, намагався «будувати» свої наукові розвідки на перетині кількох наук. Доречно підкреслити, що «діалог наук» присутній в дослідженнях А.-Е.Шефтсбері не формально: він, так би мовити, змістовно впливає як на постановку певної проблеми, так і на аргументацію її правомочності. Справедливість такого висновку підтверджує систематизація

шефтсберівських ідей щодо морального виховання, де органічно використані етика, виховний потенціал мистецтва як естетичного компонента та педагогіка як «осередок» міркувань щодо, наприклад, методики виховного процесу. Досить переконливо в напрацюваннях А.-Е.Шефтсбері представлено обопільне значення етики, естетики, елементів психології в процесі осмислення проблеми «особа митця» й специфіки реалізації творчого задуму.

Сьогодні, в умовах актуалізації культурології, дослідження, в контексті якого «перехрещуються» різні гуманітарні науки, по-перше високо цінуються як приклад застосування культурологічного підходу, а по-друге, окреслюються поняттями «міжнауковий» чи «міждисциплінарний», оскільки до сьогодні в середовищі фахівців існують термінологічні розходження з цього приводу.

А.-Е.Шефтсбері, автор діалогу «Моралісти» (1709) та тритомної праці «Про особливості людей, звичаїв, думок, плинність часу» (1711), аргументував свою позицію, спираючись на філософію, етику, естетику та елементи психолого-педагогічних знань. «Діалог наук» переконливо виявляється і у тих напрацюваннях філософа, які включені у видання «Естетичні досвіди» (Шефтсбері, 1974), де вступна стаття А.Михайлова «Естетичний світ Шефтсбері» показовим чином розкриває широту інтересів цього видатного мислителя на теренах гуманітарного знання (Михайлов, 1989).

Друга наріжна ідея в теоретичних напрацюваннях А.-Е.Шефтсбері спирається на його досить глибокий аналіз морально-етичних питань, які виявилися нагально важливими на перетині «класицизм – просвітництво». Фахівці з історії етики розглядають наукові розвідки А.-Е.Шефтсбері як одну з перших спроб представити «моральне почуття» не у релігійній, а світській інтерпретації. На його думку, людина здатна розрізняти «добро» і «зло» саме завдяки притаманному їй «моральному почуттю», оскільки, навіть не розуміючи суть цих станів, вона їх відчуває.

Враховуючи роки життя А.-Е.Шефтсбері, слід віддати належне тій науковій сміливості, з якою він зіставив мораль і релігію, стверджуючи, що мораль не залежить від релігії, а релігія не залежить від моралі, що наводило на логічне завершення цих посилянь: мораль не потребує якогось «вищого» втручання. У такому контексті поставало питання про ставлення філософа до Бога. Принципово не поділяючи будь-яких атеїстичних шукань, А.-Е.Шефтсбері підкреслював моральнісний аспект Бога, оскільки він виступає як прикладом «втілення універсального милосердя», так і носієм, так би мовити, довершеного рівня «добра і милосердя». При цьому, філософ не акцентує на власному розумінні означених понять, не пояснює їх зміст, що перетворює його морально-етичну позицію на «констатуючу», позбавляючи реальних «дослідницьких» відкриттів.

Реконструюючи сьогодні моральнісні шукання А.-Е.Шефтсбері, слід наголосити на його ставленні до напрацювань Томаса Гоббса (1588-1679) на теренах англійської етики. Життєво-науковий шлях Гоббса, випускника Оксфордського університета, прихильника ідей Бекона, Галілея, Декарта, а згодом – відомого філософа, співпав з досить складним та суперечливим періодом в історії Англії: революція 1642 – 1646 років, диктатура Кромвеля, реставрація династії Стюартів. Оскільки більше десяти років Гоббс прожив у Франції, його ідеї були близькі не лише традиціям англійської гуманістики, а й частково відбивали позиції французьких класицистів. Від середини XVII – початку XVIII століття такі роботи Т.Гоббса як «Людська природа, або засадні елементи політики» (1650), «Складові закону, моралі та політики» (1650), «Левіафан» (1651), «Про людину» (1658) викликали значний інтерес тогочасної інтелектуальної еліти і стимулювали теоретичні пошуки наступного покоління філософів, серед яких був і А.-Е. Шефтсбері.

Оскільки, як ми вже зазначали, свої теоретичні ідеї А.-Е.Шефтсбері формував на перетині «класицизм – просвітництво», він досить критично оцінював окремі тези свого славетного попередника. Як відомо, Т.Гоббс «побудував» філософську концепцію на обґрунтуванні єдності трьох етапів, а саме: аналіз «тіла» як самодостатнього феномену, на підґрунті «тіла» розглядається «людина», завершенням аналізу «людини» є визначення її «політико-філософської» орієнтації. Ця відверто штучна «конструкція» регулюється, згідно Гоббсу, «законом причинності», дія якого сприяє зв'язкам між «тілами», актуалізуючи можливості людської чуттєвості. Така позиція примусила філософа звернути увагу на пам'ять та уяву, їх можливості оцінюються ним вкрай скептично.

Концентруючи увагу на моралі і моральнісній регуляції «життя та функціонування» суспільства, наріжним поняттям гоббсівської етики виступить «егоїзм» та «егоїстичні інтереси», які діють за принципом «війна всіх проти всіх». Ці тези свого співвітчизника А.-Е.Шефтсбері критикував послідовно, навіть дещо нав'язливо підкреслюючи налаштованість переважної більшості людей на добро та милосердя. Ідея Гоббса щодо «докорінної егоїстичності людини» не стикалася ані з поглядами А.-Е.Шефтсбері, ані з загальною орієнтацією європейського просвітництва, представники якого, часто густо всупереч жорсткій реальності, не відмовлялись від можливості «виховати» моральнісну, гуманістично налаштовану людину. Принаймні, друге покоління європейських просвітників сукупно зробило чимало корисного на теренах пробудження «людського в людині».

Самостійний блок у спадщині А.-Е.Шефтсбері складають естетичні погляди, що сфокусовані навколо кількох проблем, осмислення яких оцінювалося по-різному щодо збагачення історичних традицій естетичного знання. Так, поза увагою Шефтсбері не пройшов комплекс питань, пов'язаних із тлумаченням краси і прекрасного, що наслідувало, як ми вже підкреслювали, неоплатонівські принципи.

На думку А.Банфі, витоки теоретичних досягнень видатного німецького філософа Іммануїла Канта (1724-1804) на естетичних теренах слід шукати саме в розмислах А.-Е.Шефтсбері, котрий одним з перших заявляв: «... нема нічого дивного в тому, що краса є носієм (окрім свого чисто естетичного начала) іншої цінності, іншого інтересу. Розглянута з позиції емпіричних стосунків між людьми, вона не тільки є гарантом їх спільного існування, принципом соціального об'єднання, але ще більшою мірою, особливо стосовно природи, виступає як передчуття гармонії останньої з потаємними спрямуваннями нашого духу...» (Банфі, 1989, с. 188).

Процитований нами фрагмент з монографії А.Банфі «Філософія мистецтва» є блискучим прикладом не лише виявлення історико-естетичної спадкоємності між різними етапами гуманітарного знання, дивує сучасного читача наголосами на понятійно-категоріальних відкриттях «Шефтсбері – Кант» – краса, цінність, гармонія, естетичне начало, передчуття, гарант, а й переконує в необхідності збереження усіх тих нехай і найдрібніших надбань, які від одного історичного етапу до іншого накопичувала філософія.

У поле А.-Е.Шефтсбері, потрапляє і проблема піднесеного, що вважалася тодішніми дослідниками вкрай важливою, оскільки розглядалася як суголосна героїчному і, відповідно, могла вплинути на поглиблення уявлень щодо трагічного та драматичного.

Особливе місце у спадщині англійського філософа посідає проблема «геній – геніальність», яку, на думку О.Оніщенко, «естетика вже розробила», запропонувавши «свою модель» «художнього генія», її дослідниця реконструює наступним чином: «Нікола Кузанський – маньєризм – Глареан – Шефтсбері – Вольтер – Лессінг – Кант – Шиллер – Шеллінг – Шопенгауер» (Оніщенко, 2010, с. 293).

Виокремлюючи серед цих видатних постатей теоретичні досягнення А.-Е.Шефтсбері, О.Оніщенко наголошує на специфіці ставлення теоретика до проблеми «геній – геніальність». Обґрунтовуючи оригінальність його авторської концепції, вона зазначає: «Відпрацьовуючи свою модель геніальності, дослідник застосовує поняття «віртуоз» і тлумачить його як високоморальну особистість, вважаючи обов'язковими ознаками генія доброчесність і високу моральність» (Оніщенко, 2010, с. 270).

Таким чином, А.-Е.Шефтсбері запропонував вкрай ідеалізоване розуміння генія, що не відповідало реальній картині творчості, в процесі якої митець долає власні недоліки, тобто «створює досконале, переборюючи власну недосконалість». Численні приклади з життя титанів Відродження чи «художніх геніїв» наступних століть доводять їхні намагання бути «чесними з собою». Це стимулювало появу «в естетичній теорії питання «творчого аморалізму» та «морально-психологічних провокацій», якого торкалися в своїх наукових розробках Ф.Ніцше, З.Фрейд, К.Юнг, Ж.Марітен та ін.» (Оніщенко, 2010, с. 270). Принагідно підкреслимо, що усі філософи, прізвища яких у переліку О.Оніщенко фігурують після імені А.-Е.Шефтсбері, привнесли дещо принципово нове у розуміння феномену «геній – геніальність», поступово нашаровуючи ідеї, які були здатні пояснити природу «художнього генія». Проте, незважаючи на усі дослідницькі досягнення, осмислення означеної проблеми і сьогодні залишає чимало «білих плям».

Слід визнати, що в позиції А.-Е.Шефтсбері, розуміння «художнього генія» не тільки не стоїть осторонь проблеми естетичного смаку, здатності диференційовано сприймати та оцінювати різні естетичні об'єкти, а й, так би мовити, підживлюється нею. Правомочність такої тези підтверджується фактом використання Шефтсбері поняття «віртуоз» у його первинному значенні: «віртуоз – італ. *virtuoso*, що походить від лат. *virtus* – мужність, талант». Доцільно наголосити, що інтерпретація цього поняття зазнала помітних змін від часів XVII століття, а в сучасній естетико-мистецтвознавчій теорії воно вживається задля високої оцінки технічної майстерності, передусім, музиканта. При цьому, музикознавці наголошують, що абсолютизація віртуозом технічного аспекту в процесі виконання твору, може нівелювати його зміст чи емоційну наповненість (Віртуоз, [ru.wikipedia.org/wiki/Віртуоз](https://uk.wikipedia.org/wiki/Віртуоз)).

А.-Е.Шефтсбері, оперуючи поняттям «моральний віртуоз», досягав зовсім інших цілей, а саме: акцентував «моральнісність» таланту та його гармонічність, адже «талант», а тим більш «художній геній» в його уяві не існував поза розвиненим смаком, що визначав для «генія» проблему вибору, наприклад, теми твору, «керував» почуттям міри та розумінням пропорції.

Низка проблем, які представлені в теоретичній спадщині А.-Е.Шефтсбері, були актуалізовані в дослідженнях його послідовників. Слід наголосити, що в означеному контексті на увагу заслуговують праці «Досвіди про принципи моралі та природної релігії» (1751), «Вступ у мистецтво розміркування» (1761), «Засади критики» (1762) Генрі Хоума (1696 – 1782) – відомого англійського філософа, літературного критика, представника просвітницької естетики, котрий наполягав на необхідності введення «стандарту смаку» – певної «норми», яку визнають усі освічені представники суспільства, «скеровуючи» розвиток мистецтва та удосконалення естетичного смаку. А.Банфі підкреслює, що «згідно його (Г.Хоума – авт.) думкою, збіг смаку різних людей залежить від тотожності людської природи». Ця «тотожність» впливає не лише на смак, а й на «естетичну насолоду», яка «породжується свободою емоцій та почуттів»: комплекс «естетичних станів», на думку Хоума, абсолютно не сумісний з егоїзмом – морально-етичним проявом, що неодноразово був предметом теоретичного осмислення в період становлення просвітництва (Банфі, 1989, с. 177).

Висновки. Розглянутий у статті матеріал, дає підстави стверджувати наступне:

Аргументовано, що заключний етап у русі англійського класицизму, зафіксований у роботах Дж.Драйдена, підготував трансформацію «класицизм – просвітництво», де функцію «перехідного етапу» виконала теоретична позиція Дж.Мільтона – прихильника як грецької трагедії, так і гуманістичної спрямованості Відродження. Його наступник Антоні-Ешли Шефтсбері, хоча і був сучасником доби класицизму, проте власні теоретичні напрацювання створював на засадах просвітництва.

Показано, що А.-Е.Шефтсбері, вихований Дж.Локком, демонстрував опертя на неоплатонізм та сенсуалізм. Новаторська позиція Шефтсбері була позитивно сприйнята і французькими просвітниками (Ш.-Л.Монтескьє), і вплинула на філософські погляди І.Канта. Сфокусовано увагу на зацікавленому ставленні Шефтсбері до обґрунтування нових понять, серед яких предметом самостійного аналізу виступає поняття «віртуоз».

Виокремлено такі ідеї у теоретичній спадщині А.-Е.Шефтсбері як «діалог наук», моральні шукання філософа та його естетичні погляди (проблема краси, естетичний смак та «художній геній»). Підкреслено ті аспекти цих проблем, які подекуди суголосні їх сучасному розумінню.

Бібліографічний список:

- Банфи, А., 1989. *Философия искусства*. Москва: Искусство.
- Вікіпедія, 2006. *Виртуоз*. [онлайн]. Доступно: <ru.wikipedia.org/wiki/Виртуоз>
- Корнеев, Ю. Б., 1980. Комментарии к работе Дж. Мильтона. В: Н. П. Козлова (ред.). *Литературные манифесты западноевропейских классицистов* Москва: Издательство Московского университета, с. 548–549.
- Мильтон, Дж., 1980. О том роде драматической поэзии, которая называется трагедией. В: Н. П. Козлова, (ред.). *Литературные манифесты западноевропейских классицистов*. Москва: Издательство Московского университета, с. 245–246.
- Михайлов, А. В., 1989. Эстетический мир Шефтсбери. В: *Шефтсбери, А. Э. К. Эстетические опыты*. Москва: Искусство, с. 7–76.
- Оніщенко, О. І., 2010. Художня творчість: досвід естетичного аналізу. В: *Л. Т. Левчук (ред.). Естетика*. Київ: Центр учбової літератури, с. 267–313.
- Энциклопедия Кругосвет, 2011. *Шефтсбери Антони Эшли Купер*. [online] Available at : <https://www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/literatura/SHEFTSBERI_ANTONI_ESHLI_KUPER.html>
- Шефтсбері, А. Э. К., 1974. *Эстетические опыты*. Москва: Искусство.
- Щербина, О. та Щербина, Н., 2019. Джон Лок про мовчання як аргумент і прояв поваги в аргументації. *Sententiae*, XXXVIII (2), 6–18. DOI: <https://doi.org/10.22240/sent38.02.006>

References

- Banfi, A., 1989. *Filosofiya iskusstva [Philosophy of art]*. Moskva: Iskusstvo. [in Russian]
- Korneev, Yu. B., 1980. Kommentarii k rabote Dzh. Miltona [Comments to J. Milton's work]. In: N. P. Kozlova, (ed.). *Literaturnye manifesty zapadnoevropeyskikh klassitsistov [Literary manifests of Western European classicists]*. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, p. 548–549. [in Russian]
- Mikhaylov, A. V., 1989. Esteticheskiy mir Sheftsberi [Aesthetic World of Shaftesbury]. In: *Shaftesbury, A. A. C. Esteticheskie opyty [Aesthetic experience]*. Moskva: Iskusstvo, p. 7–76 [in Russian].
- Milton, J., 1980. O tom rode dramaticheskoy poezii, kotoraya nazyvaetsya tragediey [Of that sort of Dramatic Poem which is call'd Tragedy]. In: N. P. Kozlova, (ed.). *Literaturnye*

- manifesty zapadnoevropeyskikh klassitsistov [Literary manifests of Western European classicists]*. Moskva: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, p. 245–246 [in Russian]
- Onishhenko, O. I., 2010. Khudozhnja tvorchistj: dosvid estetychnogho analizu [Artistic creativity: experience of aesthetic analysis]. In: L. T. Levchuk (ed.). *Estetyka [Aesthetics]*. Kyiv: Centr uchbovoji literatury, p. 267–313. [in Ukrainian].
- Entsiklopediya Krugosvet, 2011. *Sheftsberi Antoni Eshli Kuper [Shaftesbury Anthony Ashley Cooper]*. [online] Available at : <https://www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/literatura/SHEFTSBERI_ANTONI_ESHLI_KUPER.html> [in Russian].
- Shaftesbury, A. A. C., 1974. *Esteticheskie opyty [Aesthetic experience]*. Moskva: Iskusstvo. [in Russian]
- Shherbyna, O. and Shherbyna, N., 2019. Dzhon Lok pro movchannja jak arghument i projav povaghy v arghumentaciji [John Locke about silence as an argument and respect in argumentation]. *Sententiae*, XXXVIII (2), 6–18. DOI: <https://doi.org/10.22240/sent38.02.006> [in Ukrainian]
- Vikipediia, 2006. *Virtuoz [Virtuoso]*. [online]. Available at: <ru.wikipedia.org/wiki/Virtuoz>

Стаття надійшла 26.08.2022.

M. Ternova

ENGLISH CLASSICISM OF THE LATE SEVENTEENTH - EARLY EIGHTEENTH CENTURIES: FROM J. MILTON TO A.-A. SHAFTESBURY

The article focuses on the special features of the development of English classicism in the late seventeenth and the first half of the eighteenth centuries. This period demonstrates new achievements in the logic of the development of such an important area of humanities as classicism; formed as an independent phenomenon between the late sixteenth to the early eighteenth centuries as an independent, trend it was markedly different from general European tendencies. Since the author of the article believes that the first period in the development of English classicism ended with the publication of “An Essays of Dramatic Poesy” (1668) by J. Dryden, it seems of great relevance to analyze the humanistic views both in the “Dryden era” and in the early 18th century.

The role of theoretical developments by J. Milton and A.-E. Shaftesbury, who outlined a specific stage of humanitarian knowledge in the English lands in general, is recreated through a number of fundamentally new approaches to both the theory of drama and attempts to analyze art and artistic creativity at the intersection of several sciences.

This research method, which today can be qualified as a “dialogue of sciences”, influenced the new perception of the scientific potential of ethics and psychology by his contemporaries. Today, in the context of the relevance of cultural studies, research within the context of which different humanities “intersect” is, firstly, highly valued as an example of culturological approach, and secondly, is defined by the concepts of “interscientific” or “interdisciplinary”, since there are still terminological differences among specialists in this regard.

In addition to all of the above-mentioned facts, A.-A. Shaftesbury began to systematize the scientific research of his predecessors, introducing new names to the community of English classicists. He also studied the problem of the sublime, which the researchers of the time thought to be extremely important, since it was considered as heroic consistent and, accordingly, could influence the deepening of ideas about the tragic and dramatic.

The author emphasises the fact of expanding the conceptual and categorical apparatus for the study of aesthetic and artistic issues.

Key words. *Classicism, Neoplatonism, sensualism, aesthetic and artistic aspect, “Greek tragedy”, “dialogue of sciences”, “artistic genius”, “virtuoso”.*

УДК 004.773.7:339.138:17.022.1

ORCID (0000-0002-3761-3332)

І. Г. Швець

СТРІМІНГОВІ ТРАНСЛЯЦІЇ ЗІРОК НА ОНЛАЙН-РЕСУРСАХ ЯК СКЛАДОВА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ОСОБИСТОГО БРЕНДУ

Пропонована розвідка торкається актуальних сьогодні засобів інтернет-маркетингу для популяризації музичного контенту. Розглядаючи функції та особливості побутування онлайн-платформ для поширення музики, ми здійснюємо аналіз їх ефективності для просування особистого бренду та музичного продукту без залучення додаткових ресурсів. Мережа інтернет впливає не лише на бізнес-процеси та обмін інформацією, а й на мистецтво, включаючи музику. В умовах сьогодення спілкування між виконавцями та їхніми підписниками мережі, інтегрувалося до соціальних мереж. Зростання популярності цифрового музичного формату сприяє динамічному розвитку потокових сервісів. Тому пропонована розвідка має на меті проаналізувати зв'язок між соціальними мережами та потоковими платформами в процесі популяризації музичного контенту. Наголошено важливість просування у соціальних мережах, як одного з ключових чинників розвитку особистого бренду.

Ключові слова: *маркетинг у соціальних мережах, популярність у соціальних мережах, музична індустрія, музика, потоковий сервіс.*

DOI 10.34079/2226-2849-2022-12-24-131-136

Постановка проблеми. Мережа інтернет впливає не лише на бізнес-процеси та обмін інформацією, а й на мистецтво, включаючи музику. В умовах сьогодення спілкування між виконавцями та їхніми підписниками інтегрувалася інтернет-мережі, а точніше, до соціальних мереж. Зростання популярності цифрового музичного формату сприяє динамічному розвитку потокових сервісів. А тому, аналіз користі онлайн трансляцій і в інтернеті та, зокрема, в соціальних мережах допоможе виконавцю вирішити, яка з їхніх дій в Інтернеті найбільше пов'язана з результатами котрі вони досягли на онлайн платформах. Таким чином також можливе підвищення ефективності планування заходів, спрямованих на збільшення кількості підписників, а відповідно і людей котрі слухають їх музику.

Тому пропонована стаття має **на меті** проаналізувати взаємозв'язок між кількістю людей, які підписалися та переглядають популярні виконавців у соціальних мережах та кількість слухачів у потоковому сервісі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За словами Тросбі (Throsby, 2002), музика є однією з основних форм вираження художньої цінності творчості виконавця. Однак це також висококомерціалізована галузь, де прибутки сягають мільярдів доларів (Throsby, 2002). Розвиток комунікацій в мережі інтернет впливає на всі аспекти музичної індустрії. У наш час Інтернет дозволяє отримати доступ до музики двома основними способами: шляхом легального розповсюдження та продажу музики та